

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Prinsesse Anna Sofies Giftermaal og Udstyr.

Af

O. Andrup.

1. Indledning.

Da Enevoldsmagten og Arvekongedømmet var bleven indført her i Landet, lagde Kongehuset en udpræget Tendens for Dagen til at manifestere den vundne Værdighed ved Pragtudfoldelse udadtil. Efter Pariserhoffets Skik fejredes Familiehøjtideligheder i Kongehuset ved overdaadige Fester, ikke mindst, naar Medlemmer af Udlandets Fyrstehuse var tilstede som Gæster derved; thi al denne Ødselhed skulde ligesom vække Forestillinger om Rigets Storhed og Kongens Magt. Det kan derfor have kulturhistorisk Betydning at undersøge, paa hvilken Vis den første danske Prinsesse efter Regeringsforandringen blev bortgiftet og udstyret, og hvorledes det fremmede Hof modtog hende.

Efter et samtidigt Manuskript har Overbibliotekar Bruun i Danske Samlinger (II Række, 2. Bind, S. 144) gjort Rede for Prinsesse Anna Sofies Forlovelsesshøjtidelighed og de Fester, som fra dansk Side ledsagede denne Begivenhed. Prinsessen, som var Kongeparrets ældste Datter, var født 1. Sept. 1647; allerede 1662 havde en kursaksisk Gesandt her i Landet indledet Forhandlinger om hendes Trolovelse med Kurprinsen Johan Georg (III), som var født 20. Juni 1647; Henvendelsen var bleven venligt modtaget, saa Kurfyrsten kunde hentyde til det gode Resultat (Haandskrivelse

af 20. Juli 1662). Kort derpaa kom Kurfyrstinden med Prinsen her til Landet paa et kort Besøg, der dog kun strakte sig til Lolland og Falster, og uden at Forhandlingerne førtes videre ud over, at de kommende Ægtefæller fik hinanden at se. Derimod drog nogen Tid efter den kendte Diplomat, Flensborgeramtmanden Ditlev Ahlefeldt til Saksen for at arbejde videre paa Planen. Da han i Marts 1663 kom tilbage, kunde Sagen i Princippet ansees for fastslaaet; om Høsten skulde Kurfyrstinden og Kurprinsen atter gæste Danmark, og da skulde saa Trolovelsen fejres og Ægteskabskontrakten afsluttes.

Prinsesse Anna Sofie synes hverken at have haft nogen særlig mærkelig eller udpræget Karakter, og hun nævnes næppe hos de saksiske Historieskrivere anderledes end som en taaget Baggrundsfigur, især ved Sønnen August den Stærkes Hof; derimod hører hendes Gemal til de mere sympatetiske Personer, som har beklædt Kurfyrstetrone i Dresden, helt igennem Soldat og Jæger, som han var. Som ung har han næppe været et Mønster; i en af Gesandtindberetningerne til det Danske Hof fra 13. Marts 1667, altsaa kun et halvt Aars Tid efter Bryllupet, siges der, at hvis han, hvad man i København ønskede, fjernedes fra Dresden for selv at faa en Landsdel at styre, vilde han sikkert paa Grund af Ensomheden let *atter* falde tilbage til Drikkeriet, som han ellers, Gud ske Tak! helt kvitterer, — og ellers ikke bestille andet end jage og foretrække jagtkyndige Folk for andre Folk og ikke gide høre Tale om andet end Jagt, ja endog ofte lade sin Gemalinde alene, hvad i Dresden dog Undseelse vil forhindre. Dette uheldige Billede af den unge Kurprins formørkes yderligere derved, at han var meget svagelig; i hvert Fald maatte Modtagelsesfestlighederne i Dresden efter Bryllupet indstilles nogle Dage, fordi han havde «overanstrengt sig paa en Jagt, saa han blev utilpas, kom i stærk Sved og fik stærke

Blodopkastninger». — Men Forbindelsen var jo ogsaa hovedsagelig sluttet af politiske Grunde.

At dette paatænkte Giftermaal vilde sluge store Pengesummer, var Kongehuset klar over; man ser derfor, at Kongen 16. Sept. 63 har afkrævet en Del af sine Raadgivere en Betænkning om, hvorledes Pengene kunde tilvejebringes, og Chr. Rantzau, Hans Schack, Peder Reedtz, Frederik Ahlefeldt, Lente og Gabel udfærdigede derefter et Forslag om at lægge 1 Sletdaler (16 Skilling) paa hver Tønde Hartkorn, «ingen derfor at forschaanes, i huem det och were kunde»; dog stilles det Spørgsmaal aabent, som kunde blive en Lettelse for Jordejerne, om Haandværkerne i Land og By skulde indgaa i Grundejernens og Byernes Takst, eller om de skulde betale direkte. De Midler, som ved dette Prinsessestyr kunde ventes at ville indkomme, mentes at være tilstrækkeligt baade til Medgift, »Udflye» med Juveler og andre kostbare Fornødenheder, samt til Omkostningerne ved Hjemføringen. (Kong Fr. 3.s Kabinetsarkiv, forhen Ny kgl. S. Fol. Nr. 654 b). Medgiften, som ved tidligere Lejligheder havde været 75,000 Rdl., mentes nu at burde forhøjes til 100,000 Rdl., for at kaste Glans over Rigerne; desuden var Pengenes Værd sunket.

Det synes, som om Kongen ikke var helt tilfreds med denne Indstilling; men foreløbig blev der dog intet nyt foretaget i Sagen; Sindene var for optagne af Kurprinsens Besøg og af Forhandlinger om Ægteskabskontrakten.

Hoffet havde gjort sig store Anstrengelser for at berede Kursakserne en pragtfuld Modtagelse; ved Ilbud havde Prinsesse Anna Sofie faaet sendt nye Klæder fra Paris, og pragtfulde Fester planlagdes.

2. Forhandlingerne om Ægteskabskontrakten.

Allerede i August 1663 var Kurfyrstinden med Kurprinsen og Datteren Erdmuthe Sofie kommen hertil. De di-

plomatiske Forhandlinger optoges snart mellem Befuldmægtigede i deres Følge og særlige danske Kommissærer; men de skred kun langsomt frem, dels fordi enhver Bagatel blev drøftet i det uendelige, dels fordi Fester og nødvendige Hviledage derefter, samt Udflugter til Frederiksborg tog megen Tid.

Det første Punkt, som Forhandlingerne drejede sig om, var Prinsessens fremtidige Stilling i Saksen. De Danske krævede, at hun skulde omgives af følgende *Hofstat*:

1 Hofmester, 2 Kammerherrer, 1 Hofmesterinde, 1 Kammerfrøken, 4 Hofjomfruer, 1 Sekretær, 1 Kammer tjener, 4 Pager, 8 Lakeier, 1 Kammerfrue, 1 Kammerpige, 2 Vadskepiger, 1 Sypige, 1 Pige til Hofmesterinden, 1 Pige til Kammerfrøken, 1 Pige til Hofjomfruerne, 1 Livskrædder med 1 Svend, 1 Fyrbøder («Stubenheizer»), 2 Fyrbødere til Damerne, 6 Mand til de to Livspand, 3 Mand til Damernes Vogn og 3 Mand til Kammervognen, altsaa 47 Personer ialt.

Disse Folks aarlige Løn beregnedes til 5000 Rdl., deres Kost og Liberi til 5050 Rdl., og endelig mentes der at medgaa 6000 Rdl. til Prinsessens og hendes Damers Paaklædning. Desforuden fremstilledes det ønskelige i, at Prinsessen fik sig noget til «Hand- und Spielgeld».

Kursakserne viste straks deres Courtoisi ved at gaa ind paa alt dette, endog i den Form, at Prinsessen fik 15,000 Rdl. aarlig, medens Hofspisning, Liberi og Foder overtoges af Hoffet. Hvad Udvælgelsen af Personalet angik, blev der truffet den Ordning, at Prinsessen selv skulde have Ret til at udnævne sin første Hofstat; men dens senere Supplering maatte kun ske med Kurfyrstens Sanktion; dog turde ingen Funktionær nogensinde paatvinges Prinsessen.

Saavidt var det første Punkt i Overenskomsten let bragt i Orden; dog viste der sig snart en mindre Uenighed om, hvorvidt Prinsessen af disse Penge i Saksen skulde

afholde de Gaver, som det var Skik at udrede ved Brylluper og Daab. Kursakserne gik først ind paa, at Fyrstegaver betaltes af Hofkassen; men maatte til Slut ogsaa indrømme det samme ved Gaver til Adelige og Borgerlige. Og at de Danskes Holdning paa dette Punkt var rigtig, ses deraf, at Johan Georg senere som Kurfyrste paa sit Budget havde en Udgift til Gaver paa 30,000 Rdl.

Der blev nemlig dengang givet kostbare Gaver efter en for Nutidsmennesker meningsløs Maalestok. Allerede i Juni 1663, altsaa før Trolovelsen, ser man saaledes, at det danske Hof maatte rykke ud med et Sølvbækken med Kande og Sølvgeschirr fra Hamborg, alt til 250 Rdl. til Kurprinsens fhv. Informators Bryllup, og Prinsessen søjede dertil endvidere Sølv til 80 Rdl. (Kommissærernes Afregninger).

Efter at det første Punkt var bragt i Orden, mente man det belejligt «for Kursakserne at aabenbare, at *Medgiften* vilde blive fulde 100,000 Rdl.» — som skulde udbetales senest eet Aar efter Bryllupet. Da dette antoges, forlangte Danskerne Forsikring om en sømmelig *Morgengave*, som passende mentes at kunne sættes til $\frac{1}{6}$ af Medgiften, altsaa til 20,000. Sakserne bød dog kun 15,000 Rdl., og dette Spørgsmaal holdtes da aabent, til Kurfyrsten endelig flere Aar efter indvilligede i at yde de 20,000 Rdl.; Pengene skulde ikke udbetales, men staa som Pant i Amtet Annæburg, saaledes at Prinsessen derfra hvert Aar fik Renterne 1000 Rdl. — Foruden Pengene krævede Danskerne dog Vished for, at Prinsessen i Morgengave vilde faa overrakt et Pragtsmykke. Det er meget karakteristisk, at den almen brugelige Formel «eine fürstliche Morgengab» i Koncepterne til Kontrakten rettes til «eine ansehnliche und einer Königl. Princessin gebührende Morgengab».

Det næste Punkt gjaldt *Livgedinget*, Enkeapanagen. Til Medgiften («Ehegeld und Heyrathsgut») paa 100,000 Rdl. skulde Kurfyrsten lægge en lige saa stor Sum, og

derfor skulde Amterne Lichtenburg med dets Hovedslot af samme Navn, Schweinitz, Schlieben, Seyda og Liebenwerda udlægges hende, saa hun deraf i sin eventuelle Enkestand kunde faa standsmæssig Indtægt; man blev efter vidtløftige Forhandlinger, som først endtes 13. Sept. 64, enige om, at denne passende kunde sættes til 25,000 Rdl., men det var straks klart, at en saadan Sum ikke kunde indkomme fra de nævnte Amter. Spørgsmaalet udskødes derfor, og det bestemtes, at de Danske Kommissærer skulde have Ret til efter Regnskaberne i Dresden og ved Besøg paa selve Stederne at skaffe sig Klarhed over, hvor meget man yderligere maatte fordrø som Pant.

Endnu forhandlede man om hendes Ejendoms *Arvegang*, hvis hun døde uden Arvinger, ligesom om hendes Stilling, saafremt hun som Enke skulde gifte sig igen.

Hermed var de økonomiske Spørgsmaal debatterede til Ende. Af mere politisk Betydning var Kravet fra dansk Side om hendes Renunciation, d. v. s. Afkald paa al Arv efter Kongen, saavel i Land og Gods som Formue. Dette vilde Sakserne ikke gaa ind paa, og først da det fra dansk Side var fremholdt som et uomgængeligt Krav, og efter at Prinsessens Arveret efter Dronningen udtrykkeligt var bleven bekræftet, gik Kurfyrsten ind derpaa.

To formelle Punkter virker nærmest komisk i vore Øjne, men de debatteredes og hævdedes med største Alvor. Det ene var Kravet om, at Prinsessen paa Grund af sin høje Byrd skulde have Titlen: Højhed, trods det, at den Titulatur slet ikke anvendtes i Saksen. Det andet var, at Prinsessen skulde have Rang over sin Mand. Det første bevilligedes langt om længe; det sidste bekæmpedes af Sakserne, bl. a. med Henviisning til Biblens Udtalelse om Manden som Kvindens Hoved.

Endelig paatog Kongen sig at føre Prinsessen paa sin Bekostning til Saksens Grænse og ligeledes udstyre hende «mit Geschmück, Kleynodien, Silbergeschier, Kleydern und

andern dermassen, wie es eines aus Unserm Königl. Haus zu Dennemarck und Norwegen gebohrnen Erb-Princess, Dero hohen Stande und Herkommen nach gepühret».

Først nu kunde Ægteskabskontrakten underskrives, og Trolovelsen deklareredes 10. Oktober 1663 paa Københavns Slot.

Paa Grund af de endnu svævende pekuniære Spørgsmaal og for at undersøge de pantsatte Amters Værdi og Ydeevne blev de Danske Kommissarier det følgende Aar sendte til Saksen; det var den indvandrede tyske Adelsmand, Kongehusets Yndling, Rigmarsken Johan Christoph von Körbitz og Holger Vind til Gundestrup. Deres Relationer er opbevarede (Rigsarkivet, Tyske K., Kursaksen X, 1), og her omtales derefter enkelte Smaatræk fra Rejsen, som vel ikke vedkommer Ægteskabsplanerne, men kan have almen Interesse. Saaledes er det ganske morsomt, at Ambassaden i Rostock modtoges af Magistraten, som bød dem Vin og Karper og bad dem hjælpe til med at faa den danske Øltold hævet eller lettet, da den ganske ruinerede Byen. — Da den kom til Dresden, hengik der først en rum Tid med Forhandlinger om, efter hvilket Ceremoniel den skulde modtages, og først da disse Spørgsmaal var ordnede, kunde Forhandlingerne om Ægteskabet begynde igen. Man maatte ogsaa op paa Slottet for at tage de Lokaliteter i Øjesyn, som var bestemte for det unge Par; ganske vist laa de paa 4. Sal og husede foreløbig Kunstkammeret, men alt kunde let ordnes, og det havde da den Fordel, at det dannede en Etage for sig, og i det hele taget var det den bedste forhaandenværende Beboelse og «fürnehmlich wegen des sehr schönen aussehens vnnndt prospects auff die Elbe in die Weingebürge vnnndt sonsten weit hinaus auff das Land, fast die lustigsten von dem gantzen Schloss, auch wie es scheineth, der frischen Lufft halber gesundter als die Jenige gemächer, welche Ihre Churf. Durchl. mit dero Gemahlin vorhin, wie sie noch Chur-Printz wahren, bewohnet vnnndt

in andern und dritten Stock hintenaus nach der Reithbahn vnndt dem Stalle liegen», en Lejlighed, som generedes af Hede om Sommeren og ingen Udsigt havde.

Kommissarierne beser derpaa en Række kostbare Ombygninger, som er foretagne paa Slottet, og de beundrer kostelige Marmorvægge og kostbare Loftsmalerier.

Senere hentedes de til Audiens i Livkaretten med 6 Heste for; de kom ind paa Slotspladsen, «dessen Thor auff beyden Seithen mit den Rothgekleidete Schweitzern, welche mit Musqueten bewehret, vnndt an die auff der einen Seithe forne bey dem mundloche eine Partisan Klinge von mässiger breitthe vnndt länge dergestaldt befästiget, dass in Feuer geben die Kugell dieselbe nicht berühren kann, besetzt war».

Ved Audiensen berørtes ogsaa politiske Sager; derefter holdtes Taffel, hvor Hofmarskallen og to Kammerjunkere betjente Kurfyrsten og Kurprinsen ved Vandgivningen, Overskænken og 2 Kavallerer Kurfyrstinden; Køgemesteren og de attachederede Kammerjunkere præsenterede vore Gesandter Vandbæknet, som de dog med saa stor Høflighed som muligt afviste. Der vistes dem den yderste Elskværdighed, og de blev «in übrigen mit Trincken der Gesundheit auff alle höfflichste procediret».

Derefter toges der fat paa Forhandlingerne, som stadig drejede sig om de økonomiske Spørgsmaal, og Forslag fremlagdes til den endelige Affattelse af Ægteskabskontrakten. Livgedingamternes Regnskaber undersøgte, og da de selv med Ødegaardene langt fra kunde indbringe de aftalte 25,000 Rdl., forlangte vore Gesandter flere Amter, hvad de langt om længe opnaede. Da saaledes de fleste Spørgsmaal var løste, drog Gesandtskabet hjem.

Kursakserne drev nu paa med Brylluppet. Næste Aar 1665 kom der Gesandter hertil; de ønskede Brylluppet holdt i August følgende Aar i Dresden, anmodede om at faa en Liste paa de Gæster, som skulde indbydes, og udbad sig Oplysning om, i hvilken «Farve, Stof og Garniture» Bryl-

lupsfølget ønskedes klædt. Det var nemlig Skik, at Brudens gamle og nye Hofstat og Følge klædtes i samme Farve og efter samme Snit. Allerede Kong Frederik I paalægger i et Brev Hr. Anders Bille at følge Prinsessen til «Prützen . . . vti sodan Cledinghe og Farffue, som thette Musther vduiser» (Danske Magasin VI, S. 189), og at man stadig her nøje holdt over den Skik, fremgaar af en Post i Körbitz's Regnskaber fra Dronning Charlotte Amalies Bruderejse fra Cassel 1667, idet han anvender 121 Rdl. 3 μ 1 $\frac{1}{2}$ β til kulørte Baand, Kniplinger og Sølvmor til Garnering og Udstaffering af en af sine Dragter, «umb Ihre Königl. Hoheit der Princessin brauthkleide in etwas zu gleichen». — Gesandtskabets Ønske suppleres endvidere ved en kurfyrstelig Haandskrivelse (21. 9. 1665), som foreslaar Brylluppet holdt om et Aar i Dresden, men noget dansk Svar kendes ikke; man sender Falke fra Island til Dresden, taler om at udlaaene en Altist Giuseppe Petrucci til Dresden til «den musikalske Opera i italiensk Stil og Sprog», som Kurfyrsten agter at give til Ære for sin Svigerdatter; men om Brylluppet findes intet; formodentlig har Dronning Sofie Amalie ikke villet lade en Lejlighed til Festligheder gaa til Spilde; i hvert Fald er den næste Haandskrivelse fra Sakserne (10. 8. 66) en Meddelelse om, at Kurprinsens Rejse maa udsættes 8 Dage paa Grund af Varmen.

Med 135 Personer drog han fra Torgau; til København kom 112 Personer og 85 Heste; men i Følget var ogsaa 2 Trompetere, 1 Livskrædder og 1 Liv- og Rejsebarber. De naaede frem 13. September 1666. Gæsterne indkvarteredes dels paa Slottet, dels hos Karel van Mander, som skulde have 5 Rdl. for hver Herre og 2 Rdl. for hver Tjener, og Maria van Mander hævede siden ialt 1312 Rdl. 1 μ 8 β for sit Tractement.

Brylluppet fandt Sted 9. Oktober paa Københavns Slot, men i største Stilhed. Først i November fandt Afrejsen Sted. Ved denne Lejlighed optoges — af Hensyn til en

mulig Arvegang for disse Sager — et meget nøjagtig Inventarium over Prinsessens Udstyr; og over disse Genstandes Tilblivelse kastes der yderligere Lys gennem Körbitz's Afregninger over Prinsessens Udstyr. Kladden til Inventaret findes paa Rigsarkivet (Kongehuset, Prs. Anna Sofie), to endelige Eksemplarer sammesteds (Kursachsen, III, 1666—67).

3. Udstyret af Smykker og Sølvtoj.

De ovenfor omtalte Planer for Paalæggelsen af et Prinsessestyr blev ikke virkeliggjorte. Gabel fremførte da et nyt og mere omfattende Forslag, som Kongen stadfæstede 17. Juni 1664. Derefter skulde der lægges en Rigsort (24 Skilling) som Skat paa hver Tønde Hartkorn; den skulde betales i 4 Terminer med 4 β hver Gang. De fleste Embedsmænd og Funktionærer skulde i samme Terminer hver Gang af med Tyvendepenge, og altsaa ialt afgive $\frac{1}{5}$ af Aarsindtægten. Københavns Borgere maatte hver Termin betale $\frac{1}{3}$ $\%$ af Vaanhusenes Værd; for de gejstlige Personer gjaldt dog særlige Regler (Christiansen: Bidrag til Dansk Statshusholdnings Historie I, S. 332).

Summen, som saaledes indvandt blev ret høj; Danmark udbetalte 235,308 Rdl., Norge 45,236 Rdl. og Hertugdømmerne 31,820 Rdl.; efter andre Kilder indvandt mindst 326,041 Rdl. 2 fl 2 β .

Det var en meget tyngende Skat, som herved lagdes paa Folket, og dens Virkning blev ikke mindre derved, at Kongeparret endnu havde 3 Døtre, til hvem der delvis samtidigt ogsaa maatte betales Prinsessestyr. Mange, især af de øverste Hofembedsmænd, betalte ikke eller søgte om Estergivelse; og Haandværkerne kom med Modregninger til Hoffet eller ansøgte om Tilladelse til at vente med Betalingen, til de selv fik deres Tilgodehavende udbetalt, saa af Hofstatens Skat, der var ansat til 48,847 Rdl. indkom foreløbig kun 8,891 Rdl., og endnu ved Frederik 3.s Død,

ja endog i 1671 indkom Restancer af Prinsesse Anna Sofies Prinsessestyr. Det trak derfor ogsaa ud med Betalingen af Medgiften, som først blev erlagt 30. Marts 1669.

Men gik det end langsomt med Indbetalingen, saa kom Pengene dog efterhaanden ind, og Dronningen skaanede ikke Rentekammeret for Udbetalinger. Udstyret skulde jo være saadant — som Bruuns Kilde (a. St. S. 177) siger om Udgifterne ved Trolovelsen — at hele Verden skulde erfare, med hvilken Pragt og Herlighed Forbindelsen var bragt i Stand, og hvorledes Gud i faa Aar atter har bragt Kongeriget Danmark efter saa haardt ustandne Krigstider i en saadan Tilstand og har velsignet det saaledes, at man ikke nok kan prise og takke hans guddommelige Almagt.

Inventaret har følgende Overskrift: «Inventarium Der Kleinodien, Silbergeschirr, Kleider und Bettzeug (wie auch Mobilien so unsere freundliche vielgeliebte Tochter) die durchlauchtigste fürstinn und frauw, frauw Anna Sophia, Königl. Erbprintzessinn zu Dennemarck, Norwegen, der Wenden, Gothen, vermählte Churprintzessinn zu Sachsen, Hertzoginn zn Schleswig, Jülich, Cleve undt Berg, Hollstein, Stormarn undt der Dittmarschen, Landgräfin zu Thüringen, Marggräfinn zu Meissen, auch Ober- und Nieder-Lausenitz, Gräfinn zu Oldenburg undt Dellmenhorst, der Marck undt Ravensberg, frauw zu Ravenstein, zu Ihrer Aussteuer aus dem Reiche Dennemarck mit bekommen hat, Imgleichen was (hochgedecht.) Ihrer Ld. (Princessliche Durchl.) vor undt auff dehro Beylagen verehret worden».

Først opregnes Diamantsmykkerne, hvoraf Nr. 1 er en stor Juvel med Krone foroven af Rosendiamanter, i Midten en capitahl stor Rosensten ($49\frac{1}{2}$ gran) til 13,500 Rdl., deri endnu en dito Sten (5 carat) til 3000, en dito til 1800, en dito til 1400, to dito til 1800, sex dito til 1680, to dito til 160, endnu 71 smaa dito til 300, Guldets Værdi 4 l. $2\frac{1}{2}$ quentin 1 orth a 7 Rdl. = 32 Rdl. 39 β, ialt 23,672 Rdl. 39 β.

Stenene til dette Smykke købtes hos den portugisiske Jøde *Josua Abensur* i Hamborg 13. Maj 1666; men de betaltes ikke saa højt, som de her er vurderet; thi paa Regningen findes følgende Note, som karakteristisk vidner om Dronningens Handelsmethode: «*ausser dehm hatt vorbesagter Hr. Josua Abensur belobet Die zu Ausmachung des kleynodti behüfige kleine Steine mitt in den Kauff zu geben*». Han leverede det Foraar ialt Stene for 35,509 $\frac{1}{2}$ Rdl.

Smykket er lavet i København under Dronningens Øjne af den dygtige Juveler *Poul Kurtze*, som var stærkt beskæftiget af Frederik 3.s Hof. Først 10. Nov. 1666 opføres det paa hans Regning. I Arbejdsløn fik han 100 Rdl.

Nr. 2 er en Haarnaal med 4 Kapitalsten Rosendiamanter, 4 mindre og 15 smaa, 3,530 Rdl. Stenene er købt hos *Abensur* 30. Marts 1666 (1 à 1400 Rdl., 2 à 450 Rdl., og 1 à 800 Rdl.). I September lavede *Kurtze* Smykket (30 Rdl. Arbejdsløn); der medgik for godt 15 Rdl. Guld dertil.

Nr. 3. Et Par Orlietter, hver med 7 Rosendiamanter; Stenenes Pris 1800 Rdl.; de derved hængende to Perler, med endnu en løs Perle, 6,200 Rdl. Perlerne er fra *Abensur* (7. Sept. 1666. «3 Perlen Birnen»). *Kurtze* fik samme Dag i Arbejdsløn derfor 10 Rdl. og 7 Rdl. for Guldet.

Nr. 4. En Kæde af Rosendiamanter paa 77 enkelte Indfatninger og 76 dobbelte, 8,639 $\frac{1}{2}$ Rdl. Stenene er købt hos *Abensur* 21. Marts og 24. April. Priserne er fra 160 Rdl. til 13 Rdl. Stykket; ja 81 er til 8 $\frac{1}{2}$ Rdl., ialt er der 229 Stene. Desuden opfører *Abensur* samtidig paa Regningen, men uden at Prisangivelse medregnes «15 Sten til Dronningens eget Brug à 45 Rdl.». Smykket udføres af *Kurtze* for 150 Rdl. Guldtillægget var 89 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$ 8 $\frac{1}{2}$.

Nr. 5. To Ørenringe med hver 4 Diksten, 300 Rdl.

Nr. 6. Brystsmykke af tre store Capitalrosensten-Diamanter og 3 mindre, derover en lille Crone med 8 Rosensten og derunder en Draaberperle med en lille Rosensten,

13,000 Rdl. Dette Smykke synes at være Churprinsens Trolovelsesgave. I Beskrivelsen af denne højtidelige Akt omtales, at de to unge fik Plads paa Gulvet overfor hinanden. Bag dem stod deres Hofmestre med Præsenterne. Hun gav et Hattebaand af Diamanter til 8,400 Rdl. Han præsenterede derimod et Smykke med 3 store Diamanter og nogle mindre; dets Værdi ansloges over 11,000 Rdl. Her sættes det altsaa endnn højere.

Nr. 7. Et Par Panderter af Rosendiamanter, hver med firedede «Pandelocker» og «Touren» rundt med 10 Rosendiamanter, hvoriblandt 3 store og 2 mindre, 3,000 Rdl.

Nr. 8. En Juvel til at bære paa Brystet, som Tilbehør til Morgengavekæden, med en Crone, hvori er anbragt 19 «capital dicke plock»-Sten, 16 mindre og 99 smaa Sten. Dertil en Kæde af 78 Led, hver med 1 «dick diamant Plockstein» og seks smaa Diksten, og i hver Ende 2 «Schleiffen», altsaa ialt 78 Capital og 496 smaa Sten, 27,000 Rdl. Dette meget kostbare Smykke er uden Tvivl Churprinsens Morgengave, som altsaa aabenbart var tilstrækkelig sømmelig.

Nr. 9. To Ringe, hver med en Plockdiamantsten, 5,000 Rdl.

Nr. 10. En Bracelet med en stor Taffeldiamant, en «Shleiffe», en «Rimken» og en «Ørtschen», alt carmoi-seret med 42 Rosendiamanter. Laasen har en Kontrafaitkapsel, 2,000 Rdl. — Dertil hører en Perlesnor, 8,000 Rdl.

Medens enkelte af de ovennævnte og følgende Smykker ikke forekommer i Prinsessestyrets Regnskaber, og derfor vel repræsenterer, hvad Prinsessen tidligere har ejet eller nu modtaget som Gave, maa en Undtagelse dog gøres ved dette Smykke; thi *Abensur* leverer 30. Nov. 1666 i Nykøbing Perlesnoren; det er saaledes aabenbart en sidste Anstrængelse fra Dronningens Side før Prinsessens Afrejse for at gøre Udstyret endnu prægtigere.

Ialt er der Diamanter for 102,142 Rdl. 15 β lybsk.

Derefter opregnes Resten af hendes Smykker.

Smaragd Smykker: 11) En stor Smaragd til Brystet, skaaret i Facetter, noget uren, 2,000 Rdl. 12) 2 aflange Pærer af Smaragder, foroven besat med 6 smaa Diamanter, 3,000 Rdl. 13) En Kæde med 25 Led, hver med en diamantskaaren Smaragd og derimellem 2 smaa Diamanter, 500 Rdl. 14) En Brystjuvel med en Krone over af Sten af forsk. Størrelse, 300 Rdl. 15) 2 Haarnaale, hver af 9 diamantslebne Smaragder, og 39 Diamantrosenstene, 400 Rdl. 16) 2 Panderter med 6 «Pandalocker», hvoraf dog en er tabt, og 2 Middelsten diamantslebne og 14 smaa Smaragder, i hver Pendant 45 smaa Diamantrosensten, 600 Rdl. 17) 2 Panderter med 138 Diamanter, Dünsten og to Diamant-Rosen-Pandalocker i hver, med ialt 26 Smaragder, 400 Rdl. 18) En Bracelet med 11 Smaragdled med diamantslebne Sten og 11 «Blatten eller Carten»-Perler, 150 Rdl. 19) En Ring med 8 smaa Smaragder og 8 smaa Diamantdicksten, 25 Rdl. En dito med en smuk diamantsleben Smaragd og to smaa Rosensten, 36 Rdl. Ialt af Smaragder 7,411 Rdl.

Af Saphir Smykker: 20) En Juvel af 13 Saphirer og 40 Rosendiamantsten og med en flad rund Perle, 2,000 Rdl. 21) En Haarnaal med en stor Saphir, uren, med 20 Rosendiamantsten, 200 Rdl. 22) Et Par Panderter, hver af 9 «Ammadister» og 60 smaa Taffelsten, 250 Rdl. 23) Et Armbaad af «Cornioler» med 16 Diamanter, 30 Rdl. 24) 162 Perler à 2 Rdl., 324 Rdl. 25) 2 Pandalocker af orientalske «Tobasius», 200 Rdl. 26) En skaaren Rose af Tobasius orientalis indfattet à jour i en Ring, 70 Rdl. Ialt 3,074 Rdl.

Altsaa ialt Juveler for 112,627 Rdl. 15 β. Alene Summen er jo nok til at vække Forestillinger om Pragten.

Derefter opregnes Servicet, først det af Guld:

1) Et gyldent Mundbæger med tre emailerede Rosenknopper, Laag med lignende Knop, 50 lod à 7¹/₄ Rd. =

362 $\frac{1}{2}$ Rdl. 2) Et lignende Bæger i drevet Arbejde og et Laag med fire hvidt og blaåt emailerede Knapper, 22 $\frac{1}{2}$ l. à 7 Rdl. = 157 $\frac{1}{2}$ Rdl. 3) Et Mundbæger til Øl, staar paa 3 Knapper, samt Laag med en Knap, 44 lod à 7 $\frac{1}{4}$ Rdl. = 319 Rdl. Paa dette Bæger staar Prinsessens Navn carmoiseret med Diamanter af 47 Dicksten, 100 Rdl. 4) Et Vinbæger, 38 $\frac{1}{2}$ lod à 7 $\frac{1}{4}$ Rdl. = 297 $\frac{1}{4}$ Rdl., derpaa et lignende Diamantcramoiseret Navn, 100 Rdl. 5) En Kredentstallerken, indvendig med en passig Rose, 31 lod à 7 Rdl. = 217 Rdl., derpaa et lignende Diamantcramoiseret Navn, 100 Rdl. 6) Et lille Saltkar, 14 $\frac{1}{2}$ lod à 7 Rdl. = 101 $\frac{1}{2}$ Rdl. 7) En Guldske med to Knivbeslag (Messerhauben), 9 lod, 63 Rdl. Ialt 1.817 Rdl. 36 β lybsk.

Alt dette synes at være Brudegaver, da der intet derom findes i Regnskaberne.

Derpaa følger Sølvservicet.

Først det til dagligt Brug: 1) 24 almindelige Anretterfade, vog. 169 mark 6 lod. 2) 4 store runde og 4 aflange Fade, 79 m. 4 l. 3) 8 coment Fade, 14 m. 1 quentin. 4) 4 Dusin Tallerkner, 123 m. 2 lod 1 quentin. 5) 24 Skeer, 4 Tranchier-, 12 almindelige og 2 credentzknivbeslag, 11 m. 11 lod 1 qt. 2 \mathcal{L} . 6) 4 Lysestager, 1 Lysesaks og Bakke, 24 m. 6 lod 3 qt. Ialt 421 mk., 14 lod 2 quentin 2 \mathcal{L} à 8 $\frac{1}{2}$ Rdl. = 3,586 Rdl. 24 Kreutzer.

7) 2 store halvforgyldte Flasker, 34 mk. 6 l. 8) 24 halvforgyldte, glatte Hoffbægre og 4 Saltkar, 63 mk. Ialt 97 mk. 6 l. à 10 Rdl. = 973 Rdl. 67 $\frac{1}{2}$ Kreutzer. Alt dette Sølv er i en Kiste af rødt Læder, beslaaet med Jern og foret med grønt «Boye».

9) 2 smukke, helforgyldte Bægre og Kander, 61 Mk. 2 q. 10) 12 Confektskaale, helforgyldte, 39 mk. 10 lod 1 q. 11) 36 Confekttalerkner, 57 mk. 12) 2 Credentztallerkner, 5 mk. 6 l. 1 \mathcal{L} . 13) 12 Kniv-, 4 Tranchier- og 2 Credentzknivbeslag, 5 mk. 6 l. 2 \mathcal{L} . Ialt 168 mk. 6 L. 3 q. 3 \mathcal{L} à 12 Rdl. = 2,021 Rdl. 18 Kreutzer.

Ogsaa dette er i en Kiste af rødt Læder foret med rødt «Boy» og beslaet med Jern.

14) Et smukt forgyldt Bækken og Kande, 18 m. 13 l. 1 q. 15) 2 lignende Lysestager, 6 m. 11 l. 2 q., ialt 25 m. 8 l. 3 q. à 12 Rdl. = 306 Rdl. 50¹/₂ Kreuzer. Ogsaa disse Stykker er i et Foer.

Alle disse Ting er leverede af Ausburger-Guldsmedene *Michael Spengler* og *Johan Bartholemeo Holeisen* d. æ. Efter Rosenberg (p. 51, Nr. 221—22) er Sølvmærkerne MS og IB to hyppigt forekommende Mærker; men han kender ikke Navnene paa deres Indehavere. — Paa Regnskabet staar disse Ting for 7,089 Rdl., mens de paa Inventaret kun opføres for 6,887 Rdl. 70 Kreuz. Grunden er den, at Guldsmedene har taget ekstra Betaling for at stikke 148 Vaaben derpaa og for Emballagen.

Fremdeles af andet Sølvtoj:

16) En stor zierforgyldt Sølvopsats med Confectskaale, Lysestager, «Comentgen» og Smaakander, 1825 lod à 36 β. = 1368 Rdl. 36 β. 17) 12 Fade, 1110 l. à ¹/₂ Rdl. = 555 Rdl. 18) 11 Tallerkner, 304¹/₂ l. à ¹/₂ Rdl. = 152 Rdl. 12 β. 19) 1 Flaske, 92 l. 1 q. à ¹/₂ Rdl. = 46 Rdl. 6 β. 20) 6 Bægre, 165 l. à ¹/₂ R. = 82 Rdl. 24 β. 21) 1 Bækken med Kande, 106 l. à ¹/₂ R. = 53 Rdl. 22) Et Skrin (Lade), 108 l. 1 q. à ¹/₂ R. = 54 Rdl. 6 β. 23) 3 sølv Daaser (Schachtel), 40 l. 1 q. à ¹/₂ Rdl. = 20 Rdl. 6 β. 24) 2 store Lysestager, 205 l. à ¹/₂ R. = 102 Rdl. 24 β. 25) 2 smaa Lysestager, 39 l. à ¹/₂ R. = 19 Rdl. 24 β. Alt dette er formentlig Bryllupsgaver. Værdien er 2,453 Rdl. 42 β lybsk.

4. Udstyret med Møbler.

Luxusen paa dette Omraade var ingenlunde saa stor som ved Smykker, og i Forhold til, hvad senere Tider bortodselede paa Møblering, er Udgifterne her ret beskedne. Alt

drejer sig om Sengens Udstyr og Tilbehør; Stole, Borde, Kister, alt det var mindre væsentligt.

Møbler og Dragter havde Dronningen bestemt at købe i Paris; og den Danske Gesandt dør fik nu meget detailerede Ordre om, hvad der skulde anskaffes. Allerede i sin første Ordre opfører hun: *une modelle d'alcoüe a la plus Nouvelle mode, en petit seulement, pour en voir la façon, et la mesure, avec la grandeur ordinaire. Sa Maté voudroit aussij une modelle en crayon de chenets, gueridons, Plaques et Bordures de Miroirs, et de tout ce, qu'on se sert a present. Sa Maté voudroit bien, qu'on peut esparagner quelque Chose sur le Caross pour embellir le licet et que ledit Caross soit pourtant beaux*». Dronningens Ønske om at faa det allermødeste, fremgaar ogsaa af den anden og endelige Ordre til Marcus Gøye: «Il faudra s'enquerir de quelle façon sont faites les alcouës a la Cour, si l'on fait le Balustre d'argent, ou bien si toutte l'alcoüe, est de bois doré. Il faudra que le Balustre soit de mesme». Ordren selv opregner omhyggeligt alt, hvad der hører til Møblementet, Tapeter, Seng «broderet eller af Brokade, Guld eller Sølv», hvad der er mest paa Mode, «avec l'alcoüe et le Ballustre d'argent massif mais autant leger, quil se pourra», to Lyselampetter, to Gueridoner, to Ildbukke med Tilbehør, to Spejle. Man maa ikke glemme et «tyrkisk Tæppe under Sengen». Dronning Sofie Amalie fik sine Ønsker opfyldt; paa Regningerne figurerer baade Bøger med moderne Tegninger af Senge (10 l. 14 β) og 33 livres for en farvelagt Tegning af Alkoven.

Og hvad Møblementet angaar, saa synes dets Pragt overvældende, især i følgende Beskrivelse fra Inventaret:

Ein frantzösisch Zierbette, worbey vier vorhänge, mit reichen Silber Mohr gantz überfüttert, über welchen drey Penten (Draperier) oder breiter Ober Krantz von dreyen Stücken bestehendt, vier cantonniers (Gardiner) oder bonnes graces undt ein soupassement oder Unterkrantz, unten umb

dass Bett, Alles von sehr reichem Brocat, mit Silberem Grundt, von Goldt undt Silber mit Rosen undt anderen farben, seidengemengten grossen Blumen; die Pentes oder der Obergrantz mit sehr reichen langen crespines, oder frantzen, à campanne, von (lauter) Goldt undt Silber Dratt gezogenen goldschmidts Arbeit, worauff sich cronen undt der Princessen Nahmen, in Zieffern præsentiren; die Cantons oder Ecke derselben, mit grossen sehr breit undt reichem Boutons undt Boutonniers oder Schleyffen besetzt, von Goldt und Silber, Goldtschmidts Arbeit; die Vorhänge, undt dass Soupassement obenmässig mit dito crespines oder fräntzen à campanne kleinerer fason, von Goldt und Silber Goldtschmidts Arbeit. Oben auff dem Bette: Vier grosse Pomes oder Knöpfe, mit Goldt undt Silber reich ausstaffiret, ebenmässig Goldtschmidts Arbeit, worauff vier grosse federbüsche, davon etzliche gantz weiss, undt etzliche mit roth undt weiss gemengten Blättern.

Item zwölff Überzüge zu Stühlen, von dito Brocat, als die Bettvorhänge, mit créspines von Goldt und Silber, gleich wie an dito Vorhängen.

Ein Decke, über dass Bett, von reichem Silber Mor, wie unter den Vorhängen, mit weissem Taffent unterfüttert. Ein haupt oder Rückstück von dito Silber Mor. Der Himmel mit seinem innwendigen Grantz, ebenmässig von dito Silber-Mor, mit Leinwadt unterfüttert. Zweene Überzüge, zu den bettstolpen, von dito Silber Mohr. Die Überzüge zu dem Bett, von weissem Taffet, gantz complet, undt bestehen in vier Vorhängen, vier bonnes graces oder cantonieres undt drey Stücken zum Grantz, wie auch zu den zwölff Stühlen. Vier Stücke Tapeten, von Goldt undt silbern Brocat und carmoisin Sammet, eines umb dass andere gesetzt, habende dreysig Breyten, die Hälfpte von dito Brocat und Sammeth, viert halb frantzösische Ellen hoch. Zwölff und drey Viertheill Ellen grosse Franges, von Goldt undt Silber, anstatt des Grantzes oben umb die

Tapet. Vier grosse Federbüsche wie oben beym Bette erwehnet, von weiss und melirten Blättern. Eine grosse Persianische Fusstapete, unter das Bett zu liegen. Ein Stück geblümter Tripp die besagte Tapete zu vergrössern im fall solches von nöthen. Drey matarassen von weissem Bett Parchent. Ein dito Pfühl mit federn und eine catalonische Oberdecke. Item der Alcoue von Bildtschneider Arbeit mit allerhandt Bildern, Laubwerck, undt Festons, Planier vergüldet. Zwey pahr dito vergüldte Gueridons, oder Leuchterfüsse, dass eine pahr höher als dass andere.

Endvidere til Cammerets Meublering: Et stort Spejl med Ramme af Ibenholt, rigt prydet og belagt med Sølv, 1000 fr. gülden = 333 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$ lybsk. Endvidere et lignende meget stort Spejl, og et Ibenholts Bord med Sølv og med Prinsessens Vaaben samt 2 Gueridoner. Sølvvet vejer paa alt 70 Mark à 24 fr. Gylden = 980 Rdl. Et Par Chenets eller Brandryttere af helt massiv Sølv, smukt drevet Arbejde, samlet af 10 Stykker; de betaltes i Paris med 10,660 livr. (deri er dog indbefattet Betalingen for Toiletgarnituret). En Grille eller et Gitter (Rist), ligeledes af skønt, drevet Arbejde, samlet af 16 Stykker, Prinsessens Vaaben medregnet. Endelig et Kamingarniture paa tre Stykker, Pelle, Pinette og Tenaille, Ildskovl, Fork (Klufft) og Tang, af 7 Stykker, alt i Sølv vejer 72 Mark à 40 fr. Gylden = 960 Rdl. Et par Placques eller Lysekroner, ligeledes af smukt, drevet Sølv, 51 $\frac{1}{2}$ Mark à 44 fr. Gylden = 755 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$. De kostede i Paris 2,288 livr.

Gennem Regnskaberne lærer vi yderligere følgende Priser at kende: M. Gayot for Stof til Møblement og Carosse 11,121 livres. Sr Philippe for Crespines, Molets m. m., 7,974 l. 4 s. 6 d. Tapetsereren for Façon og Fourniture 958 l. Svendene, Drengene 20 l. Fjermageren for 4 Buske til Sengen og Æskerne 1007 l. Maleren for at have malet 12 Sæder à 16 livres, 192 l. 1 Alcove og 2 Gueridoner 4000 l. Til Svendene — baade Billedhuggere og Forgyldere

— til Alcoven 30 l. Kasserne til Alcoven 141 l. Et ægte Persisk Fodtæppe 1,350 l. 8 Al. Mocquette (Linnedfløjl) til Tæppets Komplettering 32 l. Kassen dertil 3 l. 10 s. Ialt 26,878 l. 14 s. 6 d.

Endvidere betales i Paris for en Krystalkrone 4000 livres. For at lade sætte en kongelig Krone derpaa og overalt sætte Krystaller 600 l. For Nonpareiller i Guld, Sølv og Silke i forskellige Farver m. 4 store Knuder 150 l. Rebslageren 193 l. Endelig 2 Krystalspejle efter ny Façon 400 l.

Til Soveværelset hører endvidere et Toilette «et tout ce qui en depend, a Sçauoir l'orfueerie vermeill doré et tout ce qui en depend, la toilette doit estre verte», som Dronningen beordrer. Hvad der købtes i Paris paa denne Konto genfindes i Inventaret saaledes: En lille Koffert med rundt Laag og tilhørende Fod, deri en Skuffe, bægge prydede med sølvforgyldte Beslag. I Kufferten findes: 4 forgyldte Sølvlysestager. En Pott à Pasto eller Sæbeskaal. To Credentstallerkner med Fødder til Handsker. To Æsker (Schachteln) til Mouches. En stor og en lille Skaal med Laag. To Flasker. Et Bækken med Kande. En manglekantet Puderdaase. To firkantede Æsker. To Klædebørster. En Plotte eller Æske med Naalepude. Et Toilet-spejl. Alt rødforgyldt, vog 113 Mark 4 oncer à 68 fr. Gylden = 2,572 Rdl. 2 β.

Desforuden medførte Prinsessen endnu et Møblement, nemlig Rejsesengen med alt Tilbehør, Gardiner, Sengetæppe, Kappe, Knapper, 4 Stole, et Bordtæppe og Matrasse af grønt «guenesisk Atlask». Dette Møblement har Dronningen oprindeligt paatænkt at købe i Paris. Den første Ordre lyder paa «Un Meuble Vert aussy beau qu'il se pourra pour Deux mille Rixdaller», men senere føjes til «On a dit à Sa Ma^{te} que l'on pouuoit auoir quelque fois des meubles tout fait fort beaux a assez bon marché; si l'on pouuoit rencontrer un meuble comme cela, l'on l'aur-

roit a beaucoup meilleur marché que de le faire faire. Il faudroit s'en enquierer sous main». Denne Opgave har vist ikke været Markus Gøye helt behagelig; hvad han har svaret kendes nu ikke; men i den anden Ordre afbestiller Dronningen denne Seng, og af de Københavnske Regnskaber ser man, at den blev lavet dør hos Mester *Hans Balcke*; Regningerne lyder paa en fransk Seng af Eg, 12¹/₂ quarter lang, 16¹/₂ kvarter bred og 13 kvarter høj, med Beslag, 12 Rdl. Bord med Fod til at slaa sammen, 12 Rdl. 4 Stole à 3 R , 2 Rdl. 1 Cammer Stol 1 Rdl. Sadelmager Henrik Wichman leverer 1 Sengesæk af «gesmirten» Læder med Lærred forneden og «Rincken» deri for 17 Rdl., 1 dito større 24 Rdl., 2 Remme med «Rincken» til at fastspænde Sengen med 2 Rdl. 6 R . Hovedudgiften er dog Købet af Stoffet til Sengens Udstaffering; det leverede Werdelmann, Hoffets store Leverandør, og det overgaves Tapetmageren Isax Barban; der medgik: 125 Alen grøn genesisk Damask à 11 R , 229 Rdl. 1 R ; 32 Alen dito Atlask 64 Rdl.; 54 Al. lange, grønne Silkefrynser 28 Rdl. 4 R ; 100 Al. smalle, grønne Silkefrynser 13 Rdl.; 46 Al. grønt Lærred 11 Rdl. 3 R ; 26 Al. hvidt Lærred 6 Rdl. 3 R ; 52 Al. grønne Florett Baand 1 Rdl. 8 R ; og 60 R Haar 15 Rdl., foruden mange mindre Poster. Man undrer sig over, hvorledes der har været Plads paa Sengen til alt det Stof.

Endelig maa det ikke forglemmes, at Prinsessen medførte et Flaskefoder med forskellig Eau d'Essences eller vellugtende Vand; hvilket genfindes paa Regningen som i caue des Essences et de Senteurs 1000 livres,

Til denne Del af Udstyret maa vel ogsaa Vognene henregnes. I Paris skulde bestilles en Carosse af «velour couleur de Feu, en broderie dor et d'argent, aussy riche, quil se pourra pour six mille Rixdaller avec six harnoix (Hesteudstyr)». Prinsessens Vaaben og Navnetræk skulde anbringes paa Vognen, og de skulde sendes fra Kø-

benhavn. Hvis noget kunde spares paa Karossen, skulde det komme Meublementet til Gode. Men dette Haab gik ikke i Opfyldelse. Carossen blev dyrere end ventet; thi for Brokade og Gardiner betaltes Hr. Gayot 3,990 livres, for Frynser, Possementmagerarbejde, Galloner og Tredser Sr Philippe 8,579 l. 11 s. 6 d., Hestenes Udstyr 1,350 l., Saddelmageren fik 5,036 l., Bidsler, »bouquets du caross» og Postillonernes Stigbøjler, som alt var forgyldt, kostede 449 l., en Prøve paa Broderiet 20 l., Transport, Indpakning og Vagt 120 l. Desuden Drikkepenge i rigt Maal, saa Udgifterne blev næsten 20,000 livres.

Men der skulde bruges flere Vogne; de købtes hjemme hos Mester *Hinrich Hammerschmidt* i Altona, og hver kom paa 500—600 Rdl. Af Regnskaberne kender vi Udgifterne til Snedkeren for Lindetræ dertil, til Billedhugger og Maler, til de forsøvede Beslag fra Lybæk. Den fineste af Vognene, den grønne, havde drevne Sølvplader baade udvendig og indvendig. Af Stof medgik der 38 Al. Fløjl, 8 Al. Taft, 8 Al. Rask, 8 Lod Silke, 120¹/₂ Lod Frynser og Snor, 286 Lod Lidser, 22 R Fjer, 12 «Futterfell» til Puderne, 31 Al. Lærred til Kaleschen og 16 Al. til Bukken. Den blaa Vogn, som vel var større, indeholdt 28 R Fjer. Den røde prydedes med 2400 forgyldte Søm.

Ogsaa i København var der Travlhed, og en Mængde Smaaregninger indgives af Hofffunktionærene i Anledning af Rejsen. Hofmaler *Sivert Sivertsen* faar 3 Rdl. 2 S for at anstryge to Kammervogne sorte, Drabanten *Henning Ermandiger* 9 Rdl. 1 S for at male 4 Vaaben eller Navnetræk paa Rustvognsdækket. Staalskæreren 4 Rdl. for Arbejde med Rustvognsdækket, og de 2 Cammervogne og Rustvognen betales københavnske Vognmagere med 386 Rdl. 6. En dansk Regning fra «Sateller» *Førgen Dall* paa Frederiksborg omtaler 24 Læder Grimer med dobbelte Tøjler (12 Rdl.).

Endelig findes herhjemmefra nogle Regninger paa Emballagen.

Snedkermester *Balcke* laver to Fyrrekister, 7 Quarter lange, 1 Al. brede og 1 Al. høje med 4 store Skuffer (hver Kiste 5 Rdl.), og 2 Egeskrin 3 q. l., 2 q. br. og 2 q. dybe, indvendig fuld af Skuffer (hvert Skrin $3\frac{1}{2}$ Rdl.).

Saa faar *Hendrik Hansen Suidtzer* fat deri; hans Regning er paa Dansk og lyder: 2 Kister, som med Jern Rund omkring ehr beslaenn och huer med Tuende Laase och Ringe i Schubladerne (Skufferne), hver 8 Rdl.; for dem med sort Olliefarbe at lade anstryge 4 fl , og for Threi ny Skrine, som med rød Læhr ehr offuerdragen, i Rudevis beslaenn Rund omkring med 2 Laase, 4 JernKnapper och Ringe i Schubladerne, 18 Rdl.

Læderet var fra *Henrich Wichman*; til Kufferterne brugtes gesmirten Leder (4 Rdl. hver), og af Skrinene blev det ene beslaet og udstoppet indvendig. Desuden købtes Voxdug o. s. v., og det er karakteristisk, at der for en Pakke deraf til 9 Rdl. i Postpenge fra Altona maatte betales 2 Rdl.

Til Slut maa blot Karethestene omtales. To Enspendere ved Livgarden fik Ordre paa at købe 4 Seksspand. Og Prisen + Omkostninger derfor blev 1480 Rdl. De tog først til Holsten; for 6 Brune betaltes 312 Rdl., i Witzwort i Eidersted fik de 5 graa (302 Rdl.), den sjete i Spandet fik de først i Vendsyssel (66 Rdl.), i Ollenswort nær Witzwort fik de et brunt Spand til 362 Rdl. og paa Aalborg Markedet 2 Brune (120 Rdl.), senere 2 andre til 166 Rdl. og 2 lignende til 100 Rdl. — Men det var jo ogsaa i de Tider Danmarks Svaghed, at brugelige Heste ikke var til at opdrive.

5. Klæderne.

Karosser og Møbler, Juveler og Heste kunde ved deres Kostbarhed vel bringe Bud viden om om Danmark Storhed og Rigdom; Brændpunktet i Optogene vilde dog Bruden være, og derfor blev hendes personlige Udstyr tilvirket med en endnu mere overvældende Pragt.

Naturligvis var det Dronningen, som tog Ordningen af hele denne Sag i sin Haand, og adskillige Tusinde Daler passerede fra Rentekammeret over i hendes Hænder til Dækning af Udlæg til Kniplinger og Lærred. Hovedsagelig blev Udstyret dog lavet i Paris, og den Danske Gesandt dernede, Marcus Gøye, fik 22. Febr. 1666 Dronningens Ordre til at overvaage Indkøbene; hans Sekretær Bendix Schøl, modtog senere 200 Dl. som Gratiale for sin hafte Umage.

At vælge Stof og Snit var en Sag, som krævede rig Overvejelse; det er ovenfor omtalt, at de Saksiske Gesandter allerede tidligt udbad sig Oplysning derom, for at Brudefølget kunde harmonere med Bruden. Man tør maaske se et Udslag af Dronningens Ønske om selv i de mindste Detailler at være den bestemmende deri, at den pragtfulde Brudedragt, hun havde bestilt i Paris, senere afbestiltes. Ordren lød paa en Dragt af fuld Sølvbrokade, rigt skrammereret med Guld- og Sølvknipling, med Slæb, som kunde bæres af 6 Frøkner, Underkjole af Guld- og Sølvbrokade og udstyret med Kniplinger, desuden et til Dragten hørende Garniture, samt tilsvarende Sko. — Det er dog ogsaa muligt, at denne projekterede Dragt aldrig er kommen til Udførelse, hvad der vel saa maa hænge sammen med de forandrede Planer for Bryllupets Ceremoniel. I Listen over Prinsessens Udstyr nævnes i hvert Fald en saadan Kjole ikke. Derimod nævner Inventarlisten som Nr. 1 en meget rig Brocadedragt med hvid Atlaskesgrund og gyldne Blomster, meleret med sort, skrammereret med Guld- og

Sølvkniplinger, point de Paris «eller Pariser Arbejde»; en Brocades Underkjole af tyrkisblaat sribet Atlask med Guld- og Sølvblomster, skrammereret med en meget bred og rig Guld- og Sølvknipling, Perlestikkerarbejde og fyldt, med en Guld- og Sølv«agreement», hvorpaa smaa, blaa Koraller. Dette Stykke er formentlig den som Nr. 2 paa Dronningens Ordre opførte Brocadeskjole af «bleufmourante» Stof.

Som Nr. 2 paa Listen figurerer en Brocades Dragt med incarnadin (kødfarvet) Grund og noget sort, med Guld- og Sølvblomster, chamarreret med Guld- og Sølvkniplinger i fyldt Perlestikkerarbejde; dertil en Sølvbrocades Underkjole med Guldblomster, chamarreret med store Sølv- og Guldkniplinger, points de Paris, paaspunden Perlestikkerarbejde. Dronningens Ordre lyder udtrykkeligt paa «couleur de chair».

Kjole Nr. 3 er af sribet Stof, «feuille-morte», hvid og blaa med Guld- og Sølvblomster, Ærmer og Frakke chamarreret paa langs med Sølvkniplinger og en Agreement af Guld og Sølv i Guldsmedearbejde. Dertil en rosa Brokadesunderkjole, sort, feuille-morte og hvid Atlaskes Grund med Sølvblomster, chamarreret med store, brede Sølvkniplinger med overspundne Cardisaner og en Agreement eller Non-pareil med kødfarvet Silke og smaa Sølvroser. Ogsaa den lidt paafaldende Sammensætning af bleufmourant og feuille-morte skyldes Dronningens Ordre.

Nr. 4 er en Simar eller Hjemmekjole af meget rig Brokade med hvid Grund og Guld- og Sølvblomster, chamarreret med store og rige Sølvkniplinger, points de Paris. Dertil en Brocades Underkjole med Grisdelin (écrufarvet) og hvidsribet Atlaskesgrund med store gyldne Blomster og noget sort og hvidt Silke, chamarreret med brede Sølvkniplinger, med en Non-pareil af Guld, Sølv og kødfarvet Silke med smaa gyldne Roser, hvori en lille, sort Knap. — Dronningens Ordre om Hjemmekjolerne, Simarrene eller Samar-

rene, lyder kun paa, at den ene skal være rigere end den anden. Af Regningerne fra Paris kan man se, at der af Guldtraad til Pliseerne medgik 5 unser, og «Vacher» fik derfor 40 livres.

Nr. 5 er en Simar af sribet, mørkt Atlask, chamarreret med brede Guld- og Sølvkniplinger med en Nonpareil, hvorpaa smaa, guldoerspundne Roser. Dertil en Brokades Underkjole med hvid og couleur-de-feu Atlaskesgrund, med hvide Silkeblomster, chamarreret med en stor Sølvknipling, en cardisane.

Nr. 6. En sort Brokades Dragt med Guldblomster, chamarreret med store Kniplinger i Guld og sort Silke af Pariserarbejde. Dertil Brokadesunderkjole, hvid og couleur-de-feu Atlaskesgrund og Sølvblomster, chamarreret med en stor og bred Sølvknipling, med en cardisane og en Nonpareil eller Agreement med Sølvrosen, couleur-de-feu-Silke og en Smule Sort. — Dragten er nøje efter Bestillingsordren.

Endnu en næsten lignende Dragt bestilte Dronningen, dog skulde den være lettere og med Underkjole i Citronfarve, og den følger i Inventaret som Nr. 7. En sort Silke dragt af *Brocate de Venize*, chamarreret med en stor, sort Silkeknipling. Dertil en Underkjole af sribet Atlask i Citronfarve, Sort og Grisdelin, med Citroner, hvide og sorte Blomster, chamarreret med en stor, sort, grisdelin og hvid Silkeknipling og med en Nonpareil i samme Farver og Stof.

Dronningen ønskede ogsaa en graa Dragt af smukt Stof med Silkekniplinger og dertil «une juppe, meslée de Vert». Det blev Inventarets Nr. 8. En Stofdragt med hvid og graa Grund og gyldne Blomster, chamarreret med Guld-, Sølv- og Silkekniplinger, Guldsmedearbejde eller Agreement med sorte Coralknapper. Dertil en hvid- og grønribet Brokades Underkjole med grønne og hvide, store Silkeblomster, chamarreret med store, hvide Kniplinger og derpaa Sølvrosen med overspundne Cardisaner og en nonpareil med grøn Silke og Sølv, hvorpaa Sølvrosen.

Pragtfuldere end de sidstnævnte tre Dragter, som vel tør kaldes Hverdagskjoler er Nr. 9. En Jagt- eller Ride-drugt, nemlig en rød «Justaucor», chamarreret med en meget stor og bred Sølv- og Guldknipling, Pariserarbejde, med en gylden Nonpareil med massive smaa Sølvroser. En Vest af rig Guld- og Sølvbrocade, chamarreret med en bred Guld- og Sølvknipling, point de Paris, lagt i Folder med en Sølvagreement eller Nonpareil. Dertil en Underkjole til Jagt af mørkt Atlask, sribet med brede Striber med Guld- og Sølvblomster, chamarreret paa langs med en Knipling af Guld- og Sølv, fyldt Perlestikkerarbejde, og en lille Nonpareil af smaa Guld- og Sølvblomster. — Denne pragtfulde Dragt er gjort uden detailleret Ordre fra Dronningen. Hun forlangte kun, at den skulde være guld- og sølvbroderet og velsyet. Men af Regningen ser man, at Gøye forsigtigt har sendt en Prøve paa Broderiet hjem; thi Brodereren fik 11 l. 8 s. for en saadan. For et Skærf «couleur de feu» til Vesten betales 90 l.

Nu følger endvidere Nr. 10. En hvid Underkjole af hvidt, sribet Atlask med en Guld- og Sølvknipling. En lignende lille Klædesunderkjole med «Blumerant», hvide og feuille morte Atlaskes Striber, chamarreret med en Guld- og Sølvknipling. En lille Underkjole af hvidt Taft med kødfarvede og hvide Atlaskes Striber, chamarreret med Sølvkniplinger. Endelig en tafftes Underkjole i Citron, Sort, Hvidt og Grisdelin sribet Atlask, chamarreret med en Sølvknipling.

Som Nr. 11 nævnes et kødfarvet Taftes Snøreliv, stukket med en lille Sølvlidse og et hvidt Taftes Snøreliv, stukket med en lille Guld- og Sølvlidse. Nr. 12. En japonisk Slaabrok med alle Slags vævede Guld- og Silkeprydelser af Blomster og andet. Denne japoniske Slaabrok figurerer paa Regningen som en kinesisk dito, og derfor betales 150 l. Nr. 13. Endnu en Dragt af Sølv Toillet eller rigt Mor, bræmmet med Guld- og Sølvkniplinger, Points de Paris.

Nr. 14. En sort Dragt, besat med sorte Silkekniplinger. Nr. 15. En blaa Underkjole af Sølv-«Stück», bræmmet med Guld- og Sølvkniplinger. Nr. 16. En rød dito af Sølvstyk, bræmmet med Guld- og Sølvknipling. Nr. 17. En gul dito, bræmmet med Guld- og Sølvknipling. Nr. 18. En grøn dito, bræmmet med Guld- og Sølvknipling. Nr. 19. En «Vestil» af Sølvstyk, bræmmet med Sølvkniplinger og en Chapelin. Nr. 20. Endnu en blaa Kjole, til Vestilen bræmmet med Guld- og Sølvkniplinger. Nr. 21. En rød Kjole, til Vestilen, bræmmet med Guld- og Sølvkniplinger. Nr. 22. En Fløjels Rejsefrakke, foret med Zobel.

Endvidere nævner Inventaret: En Natdragt (Nachttuch) af Grønt og Sølvbrocade, med store, rige Sølv- og Guldkniplinger, indvendig foret med hvidt og guldstribet og mønstret (wohlfasionirter) Taffendt. En hvid Natdragt med Points de Venize. Endnu en hvid Natdragt, «ganz uberzudecken», med en Guldsnor om. Et guineisk Tæppe med brogede Blomster. En guineisk [kinesisk] Parasol. Den figurerer paa Regningen til 40 l.

Regningerne paa alt dette Tøj er desværre ikke ordnet Dragt for Dragt, men Leverandørvis. M. *Gautier* fik saaledes 7,900 l. 15 sous for Stofferne, M. *Philippe* 14,173 l. 10 s. 9 d. for Kniplinger og M. *le Duc* for Garniturerne m. m. 657 livres og endelig Skræddermesteren M. *Farre* i Syløn 1,058 livres.

Inventaret tier om en Række Smaating, som vi dels af Bestillingsordren, dels af Regningerne, kan se, hørte med til en Dames Udstyr paa de Tider. Der nævnes tre «Mouchoires», alle af Points de Venise, det ene særligt smukt; det maa ikke tages i Betydningen Lommetørklæde, men Tørklæde, da der tilføjes, at dertil hører Manchetter og Tour de manches, d. v. formentlig sige de store Kniplinger, hvor Overærmerne hørte op. Paa Regnskabet figurerer 9 Al. toil de soye façonné 40 l. 10 s. og 9 Al. til 36 l., alt til les mouchoires. Endvidere bestilles Masker

og Huer (coiffes) i alle mulige Façoner; for gule coiffes betales 119 l. 10 s. — 12 Par Martial-Handsker (180 livres.); 4 «Martial»-Vifter (220 l.). Der bestilles «Temple»-Ørenringe og andre dito; Regningen viser 3 Par Pendeloquer og 10 Par Ørenringe efter den nye Mode 845 l. Halvmasker (masques à loup) og «des mouches de la bonne faiseuse» (24 Pakker til 60 l.). Der figurerer paa Regningen 6 Naale i forsk. Farver (50 l.), 10 Par Handsker, parfumerede à la Frangipane (ital. Familienavn) til 110 l. og 23 Par parfumerede med Ambra (126 l. 10 s.), 6 Par forskelligt farvede Strømpebaand (124 l. 10 s.), 6 Par Strømper, perlefarvede og sorte (78 l.), 1 Perlecollier du Temple 2 l. 10 s. og 6 Halsbaand af ualmindelig fine Perler, hvilke Halsbaand med Etui ialt kom paa 210 l. En graa Hat de «Mouscowie» kostede 12 l.

Med alt dette er Prinsessens eget Udstyr endnu ikke udtømt. Bestillingsordren omtaler to «garnitures de jour» bestaaende af Frisertrøje, Forklæde, Hue (cornettes), Krave, «fente de chemise» og Manchetter. Saa kom Linnedet; i Paris fik Me *Blondel* for furniture et façon de linge 281 l., hendes Piger i Drikkepenge 6 l. og Mlle *de la Rose* for Opsyn med Linnedsyersken 30 l.; Sr *Gautier* faar for points de Venise 8,890 fr., medens Sr *Dargigny* for «forskelligt» oppebærer 4,214 fr. Ogsaa i København syedes der Linned til Prinsessen; i Oktober hævede Dronningen 1000 Rdl. til Lintøj, senere endnu 1000 Rdl. som hun havde udlagt, samt 400 Kr. til Kramvare. I April havde hun ladet sig udbetale 800 Rdl.

Endelig maa det ikke forbigaaes, at man i Paris købte 9 parfumerede «pocher» for 72 fr.

Paa Regningen fra Paris figurerer en mærkelig Post, nemlig Forskud paa Gage til Dronningens Kammerjomfru Me de la Rose og til Prinsessens, med 150 livres til hver. Det var nemlig to franske Damer, som Marcus Gøye havde faaet Ordre til at fæste; og endnu i Papirerne over Sofie Amalies Hofstat som Enkedronning figurerer Me de la Rose

i en meget betroet Stilling; saa Marcus Gøye har været heldig i sit Valg. Det var ikke helt smaa Krav, Dronningen stillede; i Ordren til Paris staar, at den Kone og den Pige, som Dronningen ønsker, skal kunne stive («empoiser») og sy «Mouchoires» smukt, foretage al Slags Linnedarbejde, frisere paa de forskellige Maader à la Turque, à l'Egyptienne med en enkelt Fletning, og à la Française, endelig maa de være meget fingernemme («adroittes») og uberygtede.

Det var ikke blot Udstyret til Prinsessen selv, som blev syet i Paris. I Dronningens Ordre forekommer Bestillinger for c. 2000 Rixdaler (c: 6000 livres tournoises) til Hofmesterinden (la Gouvernante) og 5 Hofdamer; nemlig til den første to sorte Dragter af forskellig Stof og Besætning, med to sorte Underkjoler, to Garniturer og et Tørklæde (mouchoir) med tour de manches og Manchetter. Til hver af Hoffrøknerne en smuk, sort Dragt af moderne Stof, vel skrammereret, farvet Underkjole, skrammereret med Sølvkniplinger og med smukt valgt Garniture; desuden en graa Dragt af moderne Stof med smuk Underkjole og Garniture. Mouchoir, tours de manches og Manchetter; dog skal kun Garniturerne sys, Resten skal sendes usyet. De 6 Mouchoirer skal være af points de Venise og Manchetterne af points de Paris.

Af Regningerne fremgaar det, at dette Udstyr kun kom til at koste 5,703 livres 13 sous 6 deniers, nemlig M. *Gautier* for Stofferne 2,070 l. 15 s. M. *Philippe* for Kniplinger 1,163 l. 8 s. 6 d. Sr *Gautier* for points de Venise 1,940 l. M *le Duc* for Garniturerne 397 l. 10 s. og for 12 Par Handsker à la Frangipane 132 l.

Disse Penge var dog kun en Del af, hvad Følgets Udstyr kostede; thi de fleste Dragter lavedes i København, og gennem den københavnske Kræmmer *Werdelmanns* Regninger faar man Indblik i den utrolige Masse Baand, Snore, Lidser og Knapper, hvormed Tjenerskabet udstyredes paa

deres Liberier. Til 4 Pager, 8 Lakeier og 1 Fyrbøder kostede Materialerne 182 Rdl. 11 β pr. Dragt; men kun et Udvalg af det, som gik med til et saadant Udstyr, bør opregnes her, saa man kan danne sig Begreb om deres Udseende. $6\frac{1}{2}$ Al. Skarlagen 26 Rdl., 6 Al. fr. Sølvmor 20 Rdl., $5\frac{1}{2}$ Al. bredt, pikeret Tobin 11 Rdl., 4 Al. blommand, dobbelt Taft 7 Rdl. 2 \mathcal{L} , 7 lod Silke 1 Rdl. 4 \mathcal{L} 8 β , 42 Sølvknapper til Vamser 1 Rdl. 2 β , 1 fransk Hat med Pung 3 Rdl., Hattesnor af Sølv og Silke til Indfatning 4 \mathcal{L} 8 β , 200 Al. Baand 25 Rdl., 110 Al. Sølvsnor 55 Rdl., Gehæng m. Sølv, Silke, Frynser og forsølvet Beslag 8 Rdl., 1 Par lange Silkestrømper 9 Rdl., 1 Plumasié af diverse Farver 10 Rdl., $\frac{1}{2}$ \mathcal{R} Fiskeben 2 \mathcal{L} ; de 8 Lakeier extra 2 Dusin Sølv«Cosiark» Knapper m. Silke 10 Rdl. 4 \mathcal{L} . For 2 Kuske og 2 Forriddere kostede Liberiet kun 148 Rdl. 3 \mathcal{L} 7 β ; dertil medgik vel $10\frac{1}{2}$ Al. Skarlagen, men til Gengæld erstattedes Sølvmoret af 12 Al. «Kronerask», hver bar 8 Dusin Sølvknapper og Plumasié med 12 «Ponter» (8 Rdl.), men kun 100 Al. henholdsvis Sølvbaand og alm. Baand. De 2 Løbere ved Livkuskene kostede kun 114 Rdl. 1 \mathcal{L} 15 β . De havde 10 Dus. Knapper, men færre Alen Snor end de andre; i Hovedsagen var de klædt som de andre, men desuden har der været Anvendelse for Rask og Kanevas, Olmerdug og Bommesi; Plumasién paa Hatten er nu sunken til 6 Rdl. 12 Kuske koster hver 140 Rdl. 3 \mathcal{L} 7 β , trods det, at de ikke har Skarlagens Dragter og at Sølvmoret erstattes af hvidt Mor; de er dog oppe paa 8 Dusin Sølvknapper, og deres Plumasié er til 8 Rdl. 2 Fyrbødere staar hver i 110 Rdl. 5 \mathcal{L} 15 β ; de har Fløjelsnøre, 8 Dusin Sølvknapper og 10 Pünters Plumasié (6 Rdl.). Endelig staar de 3 Biløbere hver i 86 Rdl. 2 \mathcal{L} 15 β .

Tjenerskabet udstyredes ikke blot med en Højtidsdragt, men ogsaa hver med en daglig Dragt, til hvilken der medgik 22 Dusin Frakke-, Kappe- og Vamseknapper og 350 Alen Snore. Pagerne faar desuden en lille, forsølvet Kaarde,

og der leveres 11 forsøvede, halve «Schekasten» (Spyd). Werdelmanns Regning er paa 8,999 Rdl. 2 fl ; senere opdager han, at han har glemt at føre paa Regningen 3,432 Alen Taftsbaand til ialt 214 Rdl. 3 fl . Det vil sige, at det var mere end alle de i Paris syede Klæder beløb sig til. Ialt sendtes til Gøye 113,690 livres 4 s. 3 d.; og deraf medgik en c. 24,000 l. til Tøjet.

Af særlige Poster i Paris maa Drikkepengene nævnes; alle, der arbejdede for Prinsessen, Drengene, Svende, Syersker fik sig nogle livres hver. Og saa kom Transportomkostningerne; først for Indpakningen i Paris, hvor selv Papæskerne til Kniplinger og Garniturer føres paa Regnskaberne; ialt fik Indpakkerne en 1200 livres; saa maatte Toldvæsenet i Paris have «Gratiales», c. 50 l. Transporten lededes af Franskmanden *Noel*, der sagtens er den samme som den Kræmmer Noel de la Bussière, der saa ofte figurerer i Kongens Regnskaber, og som endnu helt ned i Christian 5.s Dage af og til fik en lille Udbetaling, som oftest dog som Almisse. Han, Kammerjomfruerne og endnu fire Personer fulgte med Sagerne, og deres Rejse løb op til 5,429 livres 10 sous. Indkøbene vejede 17,520 fl , og deres Transport til Anvers betaltes med 1,401 livres, medens Carossen ekstra kostede 253 l. 300 l. medgik til to Ilbude til Brüssel for at lette Transportens Vej gennem Flandern ad diplomatisk Vej; det ene Bud havde med sig et Brev fra Spaniens Ambassadeur i Paris til Vicekongen.

Da Sagerne endelig kom til København, vilde Dronningen se alt efter, og nu fik man atter dør travlt med Ud- og Indpakning af Sagerne. Der dreves imidlertid paa med Afrejsen; Sakserhoffet blev urolig for det unge Pars lange Udeblivelse. I Slutningen af November bryder saa det unge Par og Følget op for at drage til Saksen; det danske Kongehus fulgte dem paa Vej helt ned til Falster.

6. Rejsen og Modtagelsen.

Den 19. Nov. 1666 underskrev Kong Frederik III Instruktionen for det Gesandtskab, som skulde følge Bruden til Dresden. Det bestod af Hovedmanden for alle Ægteskabsforhandlingerne, Rigsmarsken Joh. Christoph von Körbitz, Henrik Blome til Farve og Neversdorff, Ditlev Ahlefeldt til Haseldorf og Haselow, samt Enevold Parsberg.

Omhyggelig var Ceremoniellet lagt for Rejsen. I Livkarossen skulde Prinsessen sidde og efter hendes Befaling Hofmesterinden Frk. Schwartz eller Frk. Kanoffsky eller hvem, hun nu ønskede. I Fruentimmerkaret, som var stafferet med grønt og hvidt, fik Fru v. Körbitz og Fru Ahlefeldt Plads tilligemed Hofjomfru Sophie Elisabeth Haxthausen og Frk. Schwartz. I den Bleufmourent stafferede skulde Frk. Offenbergh, Frk. Leschebrandt, Frk. Wetzler og Frk. Kanoffsky have Plads. I den røde de kongelige Committerede og Hofmester Parsberg, saafremt han ej ønskede at bruge sin egen Vogn, Kammerherre Rumohr og Kammerherre von Friesen. I den første Kammervogn Kammerfruen, den franske Coiffeuse, 2 Piger og 2 Vadskepiger; i den anden sad de to Hofmesterinders Piger, samt Körbitz's Pige, Frk. Haxthausens Pige, Frk. Schwartz's Pige og to Fruentimmerpiger. Saa fulgte en Lejevogn med 4 Piger og 4 Lakeier, derefter en anden med Livskrædderen, 2 Lakeier, 3 Fyrbødere og 1 Sekretærtjener. Endelig en Vogn med kgl. Kapelmester Caspar Førster, den kgl. Sekretær Fr. Wulf, Prinsessens egen Sekretær, kgl. Renteskriver Tomas Eggebrecht og kgl. Tapetzerer M. Baraban. Hofmesterindens Tjener, de øvrige Piger, Lakeier og Skrædderdrengen maatte sidde foran hos Kusken eller hvor det nu bedst kunde passe. Først 6. Dec. 1666 brød man op fra Nykøbing over Gedser til Dresden.

Rejsen gik gennem Brandenburg til Wittenberg, som man naaede 20. December; Garnisonen var da opstillet paa

Torvet, Borgerskabet stod i Gevær rundt i Gaderne. I Slotsgaarden ydede samtlige Herrer Professorer ved Universitetet og Raadet det unge Par deres Opvartning. Den følgende Dag lykønskes og beskænkes Parret af Universitetet og Raad; nogle Studerende opførte ved den Lejlighed en Tragoedia, og efter Aftentaflet blev af dem alle underdanigst præsenteret «eine Music». Først den 23. gik Rejsen videre og 24. naaedes Torgau.

Nytaarsaftensdag naaedes Dresden, og det højtidelige Indtog fandt Sted. Havde meget været anvendt paa at gøre Prinsessens Tilsynekomst og Udstyr saa pragtfuld som muligt, naaedes Maalet smukt. I Hjelmstjernes Samling, 4°, Nr. 2648 findes en lille, trykt Piece: «Extract aus eines guten Freundes Bericht an Einen seiner Verwandten in Hamburg von deme, Was bey Annehmung der Königl. Dennemärckischen an den Durchl. Chur-Printzen zu Sachsen etc. vermählten Chur-Princessin in Dressden und darauff folgende Tage sich begeben»; den strømmer over med Betagelse over al den Rigdom og Pragt, som her bares til Skue. Prinsessen sad alene i en sexspændig Carosse, foran red hendes to Kammerherrer og 8 Lakeier i Sølvstyk og kosteligt Liberi. 4 Pager red rundt om. — Som Kuriosum kan det anføres, at disse fire Pager med deres Udstyr og Heste træffes i et Bilag til Hovedregnskabet. De havde hver faaet 10 Rdl. til Sadel og Pistol og $4\frac{1}{2}$ Rdl. til Støvler og Sporer; men Hestene havde været af forskellig Værdi. Otto Hendrik Rantzows Hest kostede 24 Rdl., Just Falk v. Haxthausens 22 Rdl., Lorentz Rantzows 21 Rdl., medens lille Hans Hvas's kun løb op til 15 Rdl.

Nøjagtigere end den trykte Beretning om Modtagelsen er dog Gesandtskabets hjemsendte Beretning og Furerdiariet; de Folk havde jo et Øje paa hver Finger for at paase, at de Æresbevisninger, som tilkom Prinsessen, fuldtud blev udførte; og det virker helt pudsigt, naar de i Indberetningen melder, at vel kyskede Churfyrsten ikke Prin-

sessen, da de mødtes udenfor Dresden, men nøjedes med at hilse ærbødigt; det skyldtes dog alene den Omstændighed, at Churfyrstens Hest, som holdtes an ganske nær Vognen, blev sky, da Prinsessen stak sit Hoved med Hatten med de vajende, ildrøde Fjer, som vi kender saa godt fra Regnskabet, ud ad Carossens Vinduer for at kysse Churfyrsten, som bøjede sig ned fra Sadlen.

Efter Modtagelsen ordnedes Processionen ind til Dresden under Trompetmusik og Salut: 1. Hofjægeriet med 133 Heste. 2. Bjærgbetjentene med 118 Heste. 3. Den kroatiske Livgarde. 4. Hofmarskallen med Liveskadronen i to Compagnier. 5. Tyske Livkvarter til Hest. 6. Officerernes Haandheste. 7. 1 Pauke og 12 Trompeter. 8. Officerernes Lakeier. 9. Husmarsken, Overskænken og Køgemesteren med Marskalstave førte Kammerherrerne og Kammerjunkerne med flere Adelige og Officerer. 10. 12 Haandheste, som tilhørte Churfyrsten. 11. 1 Pauke og 12 Trompeter. 12. Overhofmarskalens og flere andres Lakeier. 13. Overhofmarskallen, som førte fire Grupper af Grever, Herrer, høje Officerer og de ældste Kammerherrer. 14. Churfyrstens og Churprinsens Vallaker. 15. Churfyrstens og Churprinsens Lakeier. 16. Churfyrsten omgivet af Drabanter og Schweitzere; Churprinsen til Hest. 17. Over- og Understaldmesteren. 18. 24 spydbevæbnede Dreng. 19. 2 Danske Trompetere. 20. De danske Commissærers Lakeier. 21. De kongelige Commissærer i Vogn. 22. Prinsessens to Kammerherrer til Hest. 23. Prinsessens Lakeier. 24. Prinsessen selv til Vogns, omgivet af 12 Drabanter. 25. 4 Pager til Hest. 26. Prinsessens 2 Fruentimmervogne. 27. 3 Compagnier til Hest. 28. Prinsessens tomme Liv- og Rejsecarosse. 29. Churprinsens og 2 af Churfyrstens tomme Carosser. 30. Commissærernes tre tomme Carosser. 31. Churfyrstens «Reysigen» Knægte. 32. Grevernes, Herrerne og Junkernes Tjenere og Knægte.

Da Toget havde passeret gennem Dresden og naaet Slottet, modtoges Prinsessen der af Churfyrstinden.

For Dresdens Borgere var Indtogets Pragtudfoldelse dog kun en Mundsmag paa, hvad der ventede dem i de kommende Uger. Fest afløstes af Fest; og ikke mindst hengav man sig ved Hoffet til Tidens Yndlingsadspredelse, Jagten. Paa Slottet Moritzburg hænger Malerier fra 17. Aarhundrede med Fremstilling af Hoffets Jagter i Elben ud for Slottet, paa Dresdens Torve og i Slottets Gaarde; saa de Festligheder, som nu skal omtales, var ikke noget ene-staaende. Man maa blot erindre, at i Tiden 1656–77 nedlagde Hoffet ialt 96,862 Stykker Vildt, desuden 200 Bjørne og 2000 Ulve; naa, i Reglen var Dyrene rigtignok i Forvejen fangne og blev saa slupne løs foran Herskaberne.

Festerne, som skulde fejre Prinsessens Ankomst var følgende: Den 2. Januar Jægeroptog med vilde Dyr, til Ære for Diana, og eftertølgende Ringrending. For at give en Forestilling om disse besynderlige og farverige Optog gennem Byens Gader er det sikkert af Interesse her at opregne Togets Ordning med dets 76 Afdelinger. 1. 2 Trompetere, 2. 2 Maestri di Campo. 3. 3 Hofjægere med Hunde. 4. Overhofjægermesteren med Pürschbøsse og Bjørnejern. 5. 30 Patrini, tre og tre, som blæste og skreg. 6. 2 Vildmænd med Køller. 7. Et Bjerg med forskellige Fugle og andre Sager, derpaa sad en Vildmand og nederst 4 Satyri med Skalmeyer; fra Bjergets Indre hørtes Fuglesang. 8. 2 Vildmænd med Køller. 9. 3 Nymfer med engelske Hunde, Pilekogre og Buer, klædte i hvidt. 10. 4 Nymfer, som i Steden for Lakeier opvartede Diana. 11. Diana i en Habit helt af Sølvmor og siret med Ædelsten, ridende paa en hvid Hest med lignende Udstyr, Sølvmaske. 12. 2 Nymfer ved Siden af Diana. 13. 4 Nymfer, som under Ringrendingen opvartede i Stedet for Lakeier. 14. 30 Avenirer i gl. tysk Jægerhabit med Masker og med Pürschbøsse og So-Jern. 15. 3 unge Bjørne paa en rund Inventionsvogn

med 3 Skalmeyer. 14. En Bjørn i Jernbur med 4 Heste for; derom gik 4 Overførstere med Bjørnejern. 17. 6 Jægerdrengene med engelske Hunde. 18. Bjørn i en Jernkasse trukket af 4 Heste og med 4 Overførstere omkring. 19. 6 Jægerdrengene. 20 og 22 som 18. 21 som 19. 23. 4 Personer med engelske Hunde. 24. Atter en Bjørn; ligeledes 26, 28 og 30. 25, 27, 29 og 31 som 23. 32. En Vildorne og en Vildso i dobbelt Bur trukket af to Heste; derved 2 Førstere med So-Jern. 33. 2 Personer hver med en Svinehund. 34. 2 Vildsøer. — I det følgende overspringes de stadigt efter hvert Dyr følgende Personer med to eller tre til den specielle Jagt dresserede Hunde. — 36. 4 Ungsvin («Frischlinge»). 38. 4 Losser trukne af 2 Heste og ledsagede af 2 Førstere med Pürschbøsser. 40. 4 Losser i Dobbeltbur. 42. 4 Ulve i Dobbeltbur. 44. 3 Ulve. 46. 10 Ræve i Dobbeltbur, derved to Jægere med Køller, ligeledes 48. 50 og 52. 10 Harer, derved 2 Falkonerer. 54. 10 Grævlinge, ledsagede af 2 Jægere med Grævlingehakker. 56. 8 Bævere, førte af 2 Jægere med Gafler. 58. 1 Fiskeodder og to vilde Vildkatte. 60. Jagttøjvognmesteren til Hest med Pürschbøsse og Sojern. 62. En Pürschvogn med 2 Hjorte. 63. En lignende med 1 Hjort og 1 Stk. Vildt. 64. En lignende med 2 parterede Svin. 65. En lignende med Bjørn og Svin. 66, 68, 70 og 72. Pürschkarrer med Dreng og Hund. 67, 69, 71 og 73. Skærm-Drengene. 74. Vindevogn med 4 Harer og 2 hængende Ræve. 75. 2 Tøjskræddere med et Harenæt. Endelig som Slut Nr. 76. Tømmermanden med sin Øxe.

Den følgende Dag holdtes der Jagt i Slotsgaarden paa 4 Losser, 10 Ulve, 1 Fiskeodder, 12 Grævlinge, 19 Harer, 20 Ræve, 3 Vildorner («Kegler»), 9 Vildsøer, 15 Vildgrise. Den 4. Januar var der Bjørnehidsning i Slotsgaarden paa 3 Bjørne; efter andre Beretninger ogsaa Jagt paa Vildoxer. Den 5. Jan. Bueskydning. Den 6. Jan. var Hellig Trekonger. Den fejredes med Jagtmiddag med Vildt, og om Af-

tenen med Italiensk Opera. Den 7. Jän. var der Slædetur, hvor Deltagerne var i Karakter; forrest kørte Overstaldmesteren som Løve, Churfyrsten som Tiger, Churprinsen som Hvidhjort og Overjægeren som Hjort; de øvrige som Bjørn, Ulv, Los og engelsk Hund. Kvinderne var med, og Optoget talte 21 Slæder. Man synes at have haft «Tractament» i Jægerhuset; thi i Indberetningen om Festplanerne noterer Ahlefeldt, at sligt er paatænkt, «dabey es ohne Zweiffel scharff hergehen wirdt. Nach welchen geschehen Solennitäten es vermuthlich etwas stille werden wirdt».

Den følgende Dag var der dog atter Slædetur; men saa holdtes der Pause indtil den 13. Januar, hvor Geheimeraadets Præsident hyldede det unge Par med en Maskerade. De mange brogede Optog med deres allegoriske Betydning vil det her føre for vidt at komme ind paa, kun de vigtigste skal nævnes i al deres barokke Ejendommelighed. Man kørte derhen i Slæder.

«Lykkeskibet» bar en «fransk Kavaller» (Kurprinsessen), som førte «Fortuna» (Kurprinsessen) frem; det var jo meget sindrigt og smukt; mindre smagfuldt synes det dog at være, at lade Kurprinsen og hans Moder forestille «Mars» og «Venus». Karakteristisk for Dronning Sofie Amalies højt betroede Mand, *Körbitz*, er det, at han optræder som «Kongen» i Slæden «Justitia»; ligeledes for den franskforfinede *Ditlev Ahlefeldt*, at han er «Apollo» og sammen med en «Pallas» forestiller «Bellona». — 15., 17., 23. og 24. var der Slædeture; den 27. Gudstjeneste og derefter Operaen «Theseus». Den 13. Febr. spillede Comedien «Don Gaston og Violante», og den følgende Dag fremsførtes Tragedien «Den vilde Mand paa Creta».

Saaledes gik det Slag i Slag med store Festligheder og mindre intimere Selskaber imellem. Først hen i Marts hørte Festlighederne op; det skarpeste Lys over dem kaster Ditlev Ahlefeldt i sit Brev hjem fra Lichtenburg den 13. Marts 1667; han skriver: «Ich bin froh, dass wir gesundt

aus Dresden kommen, massen wir das übermässige Trincken nunmehr so lange getrieben, dass ich besorgt, dass es nicht wohl wurde abgegangen seyn».

7. Afslutning.

Dronning Sofie Amalies Ønske om at faa Brudefærden udstyret med saa megen ydre Pragt som muligt var saaledes sket Fyldest. Som næppe nogen anden Prinsesse paa den Tid var «hendes Kongelige Højhed» Kurprinsessen bleven modtaget, og al tænkelig Ære var vist hende i hendes nye Land. Straks efter hendes Indtog havde man saaledes givet hende pragtfulde Nytaarsgaver, som Bord, Gueridoner og Spejl, alt overtrukket med Sølv, desuden en Diamantsløjfe med Ur.

Dronningen spejdede dog stadig efter Lejlighed til at blande sig i de unges Forhold, og trods Gesandternes høflige Indsigelser, maa der stundom gøres Vrøvl, f. Eks. da engang Kurfyrstens Søster, Prinsesse Magdalene Sybille, den danske udvalgte Prins Christians Enke, under et Besøg var gaet foran for Anna Sofie. En anden Lejlighed til Ufred var Dronningens Forsøg paa at skaffe Prinsessen et selvstændigt Hof, hvorfor hun energisk arbejdede paa at skabe Kurprinsen en Slags Guvernørstilling, f. Eks. som Landvoigt i Lausitz, hvilket først lykkedes 1672. (Dronningens Skrivelse til Gesandterne 26. Febr. 1667.)

Som ovenfor omtalt hører Anna Sofie ingeniunde til de udprægede historiske Figurer; og blandt de danske Prinsesser paa Kurtronen i Dresden overstraales hun langt af Christian 3.s Datter «Mutter» Anna, Kurfyrst Augusts Gemalinde, en af det Saksiske Huses ejendommeligste Skikkelser. Som Moder til Kurfyrst August den Stærke vil Anna Sofie dog stadig hævde sig en Plads i sit nye Lands Historie.

Af de ovenfor omtalte Udstyrsgenstande har det hidtil ikke været muligt at paapege nogen i Samlingerne i Dresden; men maaske vil Fremtiden bringe enkelte Stykker for Dagen.

For dansk Kulturhistorie har Udstyrsregnskaberne en særlig Betydning som Eksempel paa, hvorledes den franske Smag her i Landet, som alle andre Steder, pludselig ved Midten af 7. Aarh. afløste den tyske Paavirkning i Dragter og Møbler
